

1/2004

Arkeologia NYT!

Arkeologi NU!

Arkeologia NYT! Arkeologi NU!

1/2004

9. vuosikerta

Julkaisija
Turun Maakuntamuseon ystävät
– Åbo Landskapsmuseum vänner ry
Arkeologian jaosto
– Arkeologi sektionen
PL 286, 20101 Turku

Puheenjohtaja
Heimo Kumlander
Betanianskatu 2 as 16, 20810 Turku,
puh. 040 - 5934021,
s-posti heimo.kumlander@tyks.fi

Arkeologian jaoston kotisivut
Internetissä osoitteessa
<http://koti.mbnet.fi/~arkeonyt/>

Arkeologia NYT!

Vastaava päätoimittaja
Markku Lemmetti
Pöksmäentie 12, 23140 Hietamäki,
puh. 050 - 5119720

Toimituskunta
Kari Ahtiainen, Matti Hukki, Heimo
Kumlander, Mia Lempiäinen, Eeva
Rintama, Jouni Taivainen

Toimitus ja taitto
Raija Herrala

Painopaikka
Turun yliopisto, Digipaino

ISSN 1236 - 4827

Vuosikerta/4 numeroa 10 €

Tässä numerossa

Pintaa syvemmältä s. 3

Historikern och arkeologen s. 3

Tuhkan ja tiilisilpun läpi kohti Turun keskiaikaa s. 5

Kaivauksia Raision asutuksen juurilla s. 9

Mitä inventoija löysi
Nousiaisista s. 11

Vahaa, savea, hiekkaa, hevosenlantaa ja -pronssia s. 13

Halikon Kirkkomäellä uusi muistolehto
väisti rautakauden kalmistoa s. 16

Hiidenkiuas herätti harrastajaksi s. 18

Löytöjä kirjahyllystä s. 20

Arkeologikani s. 20

Saa koskea näyttelyn
esineisiin s. 22

Kansikuva:

Konservaattorit Riikka Saarinen ja Eero Ehanti työssään Turun kaupunginkirjaston viime kesän kaivauksilla.

Pintaa syvemmältä

Keskiaikaisen Turun rakennuskannasta ovat säilyneet ainoastaan aikakauden upeimmat muistomerkit, Turun tuomiokirkko ja linna. Ajalta on kirjallisia lähteitä vain muutama tuhat ja vanhin kartta kaupungista on 1600-luvun alkupuolelta. Niinpä vastauksia kysymyksiin kaupungin menneisyydestä onkin mahdollista saada vain kaivamalla esiin se, mikä on säilynyt maan alla.

Näitä kysymyksiä ratkomaan oli Turun linnaan kokoontunut alan nimekkäimpiä tutkijoita "Kaupunkia pintaa syvemmältä" kirjan julkistamissemiinariin viime vuoden lopulla. Tapahtuma oli avoin myös kaupungin menneisyydestä kiinnostuneille harrastajille.

Useammissa puheenvuoroissa käsiteltiin muutaman vuoden takaisia Åbo Akademin kaivauksia. Niissähän saatiin esiin Suomen oloissa poikkeuksellisen hyvin säilyneitä rakennusten jäännöksiä, runsaasti esineitä sekä kasvi- ja eläinjänteitä. Aineisto onkin keskeisellä sijalla tutkittaessa turkulaisen keskiajan ihmisen elämää sekä kaupungin toimintoja, mutta samalla se tarjoaa hyvän lähtökohdan uusille tutkimuksille.

Nykyisin arkeologiset kaivaukset ovat monen tieteenalan tutkijoiden yhteistyötä, jonka pohjalta saadun tiedon määrä on lisääntynyt ja tulokset tarkentuneet. Myös paloissa tuhoutuneita kirjallisia aineistoja on voitu saattaa luettavaan muotoon.

Viime vuosina on käyty keskustelua kaivausten suorittamisesta tuomiokirkon läheisyydessä, onhan alue ollut rakentamatta vuoden 1827 palon jälkeen ja siten säilyttänyt parhaiten varhaiset kulttuurikerrokset. On mahdollista, että myös kaupungin syntyvaiheet saavat ratkaisunsa alueen tutkimuksen myötä.

Niinpä Turun kaupungin päätös kaivausten järjestämisestä juhlistamaan kaupungin virallista 775-juhlavuotta onkin otettu vastaan arkeologian harrastajien piirissä pamppailevin sydämin. Mikä olisikaan sopivampi syntymäpäivälahja. Onhan kaupunki ja sen arvokas menneisyys todella tutkimuksen ja juhlinnan arvoinen.

Markku Lemmetti

Historikern och arkeologen

Historiker tänker olika. De arbetar från olika utgångspunkter och prioriterar olika bland accepterade teorier och metoder inom skräet. De väljer att granska företeelser ur olika perspektiv. Ibland råkar de rent av i gräl med varandra, och av dem kan somliga vara vetenskapligt fruktbara medan andra är meningslösa både som akademiskt prickskytte och som känsloutbrott. Men av allt detta syns i regel inte mycket då historikern vänder sig till en bredare allmänhet. Vi använder oss då med förkärlek av vad som kunde kallas en konstaterande prosa. Vi vill bli trodda på våra ord i kraft av vår auktoritet som professionella rekonstruerare av förhållanden i förfluten tid. Historikern vet besked, just så enkelt som det sägs så entydigt förhåller det sig.

Jag anser att historikern också då han vänder sig till en bildad allmänhet i högre grad än vad som sker borde synliggöra det som brukar kallas byggnadsställningarna, d.v.s. forskningsprocessen fram till det mer eller mindre bräckliga resultatet. Vi vinner i så fall i trovärdighet, och jag är inte så övertygad om att vi förlorar så särskilt mycket i läsoplevelse heller.

De flesta människor som öppnar en bok i historia har en utvecklad förmåga att reflektera över kunskap och kunskapens villkor. Allmänhetens intresse för historia som skrivs baserad på dokument kan inte vara så väsensskilt från intresset för arkeologin som process. När det gäller arkeologin är ju allmänhetens intresse snarare fokuserat på forskningsprocessen än resultatet.

Nästan inget arkeologiskt fynd är för trivalt för att inte uppmärksammas av massmedia som gärna frågar efter "vad ni har hittat i dag". Ett fynd av ett skelett av en katt i det medeltida Åbo är - föreställer jag mig - vetenskapligt ganska trivalt, men det hindrar inte att det kan växa till något av en sensation. Historikern som lämnar arkivet efter en lång dags arbete löper aldrig risken att överfallas av journalisternas närgångna frågor. Ganska få forskardagar är fyllda av upptäckter som man själv skulle tycka att är anmärkningsvärda. Men de förekommer och då vore det så härligt att kunna dela med sig av glädjen.

När jag var ung gjorde jag någon gång ett tappert försök att berätta om mitt värdefulla fynd för någon vilt främmande person i forskarsalen. Numera har jag lärt mig att det inte lönar sig att försöka. Folk ser närmast besvärade ut och undrar om talaren borde få en del skruvar tillspända. Historikern ingår inte som arkeologen och hans medhjälpare i en "de grävandes gemenskap".

Men läsaren finns ju där i slutändan, då när vi äntligen är klar med vår forskning. Vi borde som historiker, föreställer jag mig, oftare ta med oss våra läsare till biblioteken, arkiven och museerna. Låt läsaren få dela vår frustration över att inte hitta det vi hoppats få fram eller vår glädje över att möta just det som gör att vi kan se en problematik i ett nytt ljus! Och stegen från arkiv till korrektur är många med ibland oväntade väskäl.

Den som umgås flitigt med forskare har lärt sig att deras arbete alltid börjar med en fråga och att den skall vara vetenskapligt intressant. Det är för att få svar på en fråga som arkeologen sätter spaden i marken och tar till mursleven.

Skillnaden mellan en sakletare och en arkeolog är avsevärd. Arkeologen är inte intresserad av föremålet som sådant utan i fyndkontexten och den kapacitet fyndet har i rekonstruerandet av en svunnen värld. Arkeologen har god hjälp av kunniga amatörarkeologer i sitt fältarbete. Och amatörarkeologerna har ett gemensamt intresse av att lära sig inte bara mer om förhistorien utan också om hur arkeologer tänker och arbetar.

Att lära sig i grupp är för de flesta mer stimulerande än att göra det på egen hand. Därför är det så värdefullt att det finns föreningar för dem som delar ett intresse för arkeologi och förhistoria. Åbo landskapsmusei vänner har en arkeologisk sektion som uppvisar anmärkningsvärd aktivitet och vitalitet. Som föreningens ordförande vill jag framhålla hur glada vi inom föreningen är över att det förhåller sig på detta sätt. Jag tillönskar ett aktivt år med mursleven i den ena och boken i den andra handen! Att sektionen vill ge ut en tidskrift med bidrag på två språk gör självfallet mig personligen som representant för det mindre nationalspråket i vårt land mycket glad.

Nils Erik Villstrand

Turun kaupunginkirjaston tontin arkeologiset tutkimukset

Tuhkan ja tiilisilpun läpi kohti keskiaikaa

Viime vuosien aikana Turun ydinkeskustassa on jälleen tehty monia pelastuskaivauksia. Vuosina 2000 ja 2001 tutkittiin Rettiginrinteen uudisrakennusten alle jäävä alue Hämeenkatu 22-24:ssä. Seuraavana vuonna olivat vuorossa Ingmanin talon (Linnankatu 3) ja Juseliuksen talon (Uudenmaankatu 1) tutkimukset.

Kaupunkiarkeologisten pelastuskaivausten toimintatavat ovat entisestään vakiintuneet sen jälkeen kun Turun maakuntamuseo ja Museovirasto solmivat sopimuksen kaupunkiarkeologisten kenttätutkimusten järjestelyistä. Sopimuksen mukaan maakuntamuseolla on pysyvä tutkimuslupa kaupunkiarkeologisiin kaivauksiin Turun kaupungin alueella. Mu-

seo antaa myös tarvittavat lausunnot maankäyttöhankkeiden mahdollisista vaikutuksista muinaismuistolain tarkoittamiin kiinteisiin muinaisjäännöksiin ja suorittaa eräitä muita Museoviraston alaan kuuluvia tehtäviä. Museovirasto toimii kuitenkin edelleen ylimpänä viranomaisena muinaismuistoasioissa.

Moni, joka kulki Linnankatua viime toukokuun ja syyskuun välisenä aikana, pani varmaankin merkille haalaripukuisen arkeologiporukan, joka kaivoi ja seuloi maata kaupunginkirjaston pihalla. Kyseessä oli uusiin kaivaushanke, joka liittyy tällä kertaa Turun kaupunginkirjaston laajennushankkeeseen.

Kirjasto on kärsinyt kauan tilanpuutteesta, ja monien vaiheiden jälkeen kaupunginvaltuusto päätti viime tammikuussa, että kirjaston lisätilat rakennetaan kirjaston tontille ja sen vieressä sijaitsevalle ns. Puhelimen tontille Linnankatu 2-4:ään. Turun Puhelin Oy:n toimitalo puretaan ja sen tilalle rakennetaan kirjaston uudisrakennus. Vanha kirjastotalo ja uudisrakennus yhdistetään toisiinsa uudella

Puurakennuksen jäännöistä tutkitaan 1-alueella. Valok. Tapani Tuovinen / Turun maakuntamuseo.

*Maahan
kaatuneen seinän
tiilet olivat
säilyttäneet
keskinäisen
järjestyksensä.
Valok. Elina
Saloranta / Turun
maakuntamuseo.*

Linnankadun suuntaisella siipirakennuksella.

Rakennushankkeen yhteydessä vanhan kirjastotalon perustuksia vahvistetaan ja rakennuksen kellarikerroksessa olevien huoneiden korkeutta lisätään alentamalla lattiatasoa. Tämä merkitsee sitä, että siipirakennuksen alueella ja vanhan kirjaston kellarin alla olevat kulttuurikerrokset on tutkittava ennen rakentamista.

Kaivausalueet

Kuluneen kenttätökauden aikana tutkittiin 300 neliometrin alue, joka jää tulevan siipirakennuksen alle. Etukäteen arvioitiin päästävän ajassa taaksepäin jonnekin keskiajan viimeisiin vuosikymmeniin. Kulttuurikerrokset osoittautuivat kuitenkin odotettua paksummiksi. Kun pintamaa oli poistettu kaivinkoneella, käsityökaluin tutkittavia kulttuurikerroksia jäi paikoin miltei kahden metrin paksuudelta.

Alimmat kulttuurikerrokset olivat löytöjen perusteella selvästi keskiaikaisia. Kerrosten ja rakenteiden ikä tarkentuu, kun löydöstö saadaan analysoiduksi ja kun tulokset dendrokronologisista iänmäärittelyistä ovat käytettävissä.

Työt kirjaston tontilla aloitettiin avaamalla alue 1, joka ulottuu kirjastotalon lounaisseinästä maaherran kansliarakennuksen pätyyn. Tämän paikan halki kulki 1700-luvulla Broberginkuja, joka yhdisti Kuningattarekadun eli nykyisen Linnankadun Aurajoen rannassa sijaitsevaan lastauslaituriin. Kuja on merkitty venäläisten sotilastopografien pik-

kuvihan aikana 1741-1743 piirtämään yksityiskohtaiseen kaupunkikarttaan. Kuja näkyy myös kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröderin kartassa noin vuodelta 1760. Alueelta saatiin esiin kivijalan osa, joka on yhdistettävissä kujaan samoin kuin osa Y:n muotoisesti haarautuvasta puuviemäristä. Muita rakenteita ovat maahan upotettu nahanparkitsemissammio sekä puurakennuksen jäännös, joka ajoittune 1500-luvulle.

Kaivausalue 2 sijaitsi Linnankadulta musiikkikirjaston pihaan johtavan ajoväylän alla. Kakkosalueen kerrostuneisuudesta tiedettiin ennakolta jo jotakin, sillä kesäkuussa ykkösalueella tutkittaessa oli jo paljastettu pyöritystyneistä kivistä ja lohkeista koottu pihakiveys, joka jatkui avatun alueen ulkopuolelle. Kiveyksen päällä oli tasainen paksu kulttuurikerros, joka koostui pääosin ruokamullasta, tiilenporosta ja laastista. Löytöjen perusteella kerros oli peräisin 1600-luvulta.

Tulta päin

Kun kerrosta kaavittiin varovasti kaivinkoneen kauhalla, jotakin kovaa kolahti kauhaan yllättävän lähellä maanpintaa. Ei auttanut muu kuin siirtyä kaivamaan käsityökaluin.

Ensin tuli esiin yksi lohke, sitten useampia, ja vähitellen paljastui jyrkäv kivijalka. Kivijalan sivustalta hahmottui pihakiveyksen päälle kaatunut tiiliseinä. Seinän ulkokuoren rojahtaessa maahan tiilien väliset saumat olivat auenneet ja monet tiilet olivat liikkeen

voimasta kääntyneet särmälleen. Tiilien keskinäiset asennot olivat kuitenkin suurelta osin säilyneet, ja niiden perusteella voitiin todeta, että seinä oli murattu munkkilimitykseen. Seinän sisäkuori oli ilmeisesti romahtanut suoraan alaspäin.

Tutkittaessa rakennuksen rauniota edelleen alkoi valjeta, mitä rakennukselle oli tapahtunut: se oli palanut. Kivijalan graniittilohkareet olivat lämpölaajenemisen vaurioittamia ja seinien tiilet rikkipalaneita ja hauraita. Rauniota peittävässä kulttuurikerroksessa oli puuhiiltä, hiekkaa, rikkipalanutta tiiltä, laastia ja muuta tuleen joutunutta ainesta.

Rakennuksen koillisen puoleisissa seinäissä oli ollut sisäänkäynti, josta tultiin tiililattaiseen eteiseen. Eteisestä haarautui kiviporras kaakkoon päin, kaivausalueen ulkopuolelle. Lounaaseen avautui ovi tiili- ja kivilattialla varustettuun huonetilaa, josta edelleen pääsi kivilattialla katettuun suureen huoneeseen. Ovien saranaraudat löydettiin lattialta siitä, mihin ne olivat pudonneet ovien antaessa periksi.

Kattorakenteet olivat pudonneet alas ja suuren huoneen ulkoseinän vieressä sijainnut pöytä oli jäänyt sortuvien rakenteiden alle. Pöydästä oli jäljellä vain kaksi puista jalkaa, joita tukivat kahdesta ristikkäisestä laudasta tehdyt jalustat.

Kivien lämpölaajenemisvauriot osoittivat lämpötilan nousseen korkeaksi, mutta silti osa puurakenteista oli jäänyt palamatta. Kivilattia vasten oli säilynyt puuta jopa hiiltymättömänä. Ilmeisesti tuli oli saatu sammutetuksi

tai sitten se oli sammunut hapenpuutteeseen. Rauniossa runsaana esiintyvä hiekka saat-
taa joka tapauksessa olla merkki jälkisam-
mutuksesta.

Palon jälkeen rakennuksen tiilisilppu, muu-
rilaasti, hiekka ja tuhka oli levitetty tasaisek-
si kerrokseksi palopaikalle. Kiintoisaa on se,
että ehjiäkään tiiliä ei näytä otetun talteen
eikä rauniota muutenkaan kaiveltu, vaan pa-
lon jäännösten tultua tasoitetuksi niiden pääl-
le oli ajettu ruokamultaa. Kenties tapahtunut
oli niin traumaattista, että raunioihin ei kos-
kettu, vaan tapahtuneen muistot haluttiin peit-
tää ikuisiksi ajoiksi.

Raunion päälle ajettuun ruokamultaker-
rokseen oli sekoittunut pääasiassa 1700-lu-
vun esineistöä, joskin siinä esiintyi lisäksi
mm. 1600-luvun rahoja. Ilmeisesti on kyse
puutarhamaasta, joka on merkitty venäläi-
seen karttaan 1741-1743. Jos paikalla olisi ol-
lut rakennus vielä pikkuvihan aikana, olettaisi

venäläisten merkinneen sen karttaan. Hehän
varmasti tunsivat tontin hyvin - olihan miehi-
tysjoukkojen komentaja kenraali J. Keith ai-
nakin osan miehitysajasta majoitettuna hovi-
oikeuden presidentin virkataloon, joka sijaitsi
samalla tontilla. Puutarha on merkitty myös
Schröderin karttaan.

Kivirakennuksen voidaan siis päätellä tu-
houtuneen pikkuvihaan mennessä. Raken-
nuksen rakentamisen ajankohta on kuitenkin
toistaiseksi tuntematon.

Kivijalan alta onnistuttiin kairaamaan ra-
kennuksen hirsiarinasta vuosilustonäytteet,
joiden dendrokronologisen ajoituksen valmis-
tumista odotellaan. Odoteltaessa voidaan vain
esittää vain valistuneita arvauksia rakennuk-
sen iästä. Joka tapauksessa rakennuksen elin-
kaari sijoittuu myöhäiskeskiajan ja 1600-lu-
vun väliin.

Hankkeen jatkovaiheet

Maakuntamuseo ja tilalaitos ovat sopineet

kivirakennuksen jäännösten säilyttämisestä
siten, että kirjaston käyttäjät voivat nähdä ra-
kenteen. Kivijalka sijaitsee tulevan kirjastora-
kennuksen sisäpihan puolella sisäänkäynnin
edustalla. Säilyttämisratkaisuksi on ehdotettu
vitriiniä, jonka lasikaton läpi muurit ja muut
rakenteet ovat näkyvissä.

Kuluvan talven aikana arkkitehtoninen rat-
kaisu selkiytyy. Samalla selvitetään, miten
hauraaksi palanut rakennuksenjäännös kon-
servoidaan. Tällä hetkellä muuri on paketoit-
tu suodatinkankaan, hiekan ja routaeristei-
den sisään odottamaan kevättä. Silloin muuri
kaivetaan uudelleen esiin konservointia var-
ten ja silloin käynnistyy myös kaivauksen toi-
nen vaihe, kirjastorakennuksen kellarikerrok-
sen lattioiden alla olevien kulttuurikerrosten
tutkimus.

Hankkeen tässä vaiheessa voinee jo sanoa,
että esiin on tullut uutta tietoa Aninkaisten
korttelin myöhäiskeskiaikaisesta asutuksesta
ja topografiasta.

Hiihtyneiden pöydänjalkojen konservointi on ammatillinen haaste. Konservaattorit Riikka Saarinen (vas.) ja Eero Ehanti vahvistavat esineen rakennetta ennen sen nostamista maasta. Valok. Elina Saloranta / Turun maakuntamuseo.

Lähteiden perusteella Aninkaisten puoleisen rannan varsinainen kaupunkimainen asutaminen alkoi toden teolla vasta sen jälkeen kun Aurajoen yli vuonna 1414 rakennettiin silta, joka yhdisti kaupungin itäisen ja läntisen puolen.

Nykyinen kirjaston tontti näyttää olleen sillasta huolimatta ainakin jonkin aikaa vielä vailla kiinteää yhteyttä mantereeseen, sillä tontin kohdalta haarautui joesta sivuhaara, joka yhtyi takaisin jokeen osapuilleen nykyisen Linnankatu 32:n kohdalla. Sivuhaara kouroutui kiinni todennäköisesti 1500-luvulla. Olof Gangiuksen kartassa 1634, joka on vanhin säilynyt Turun kaupunkikartta, ei enää ole merkkiäkään Aurajoen läntisestä haarasta.

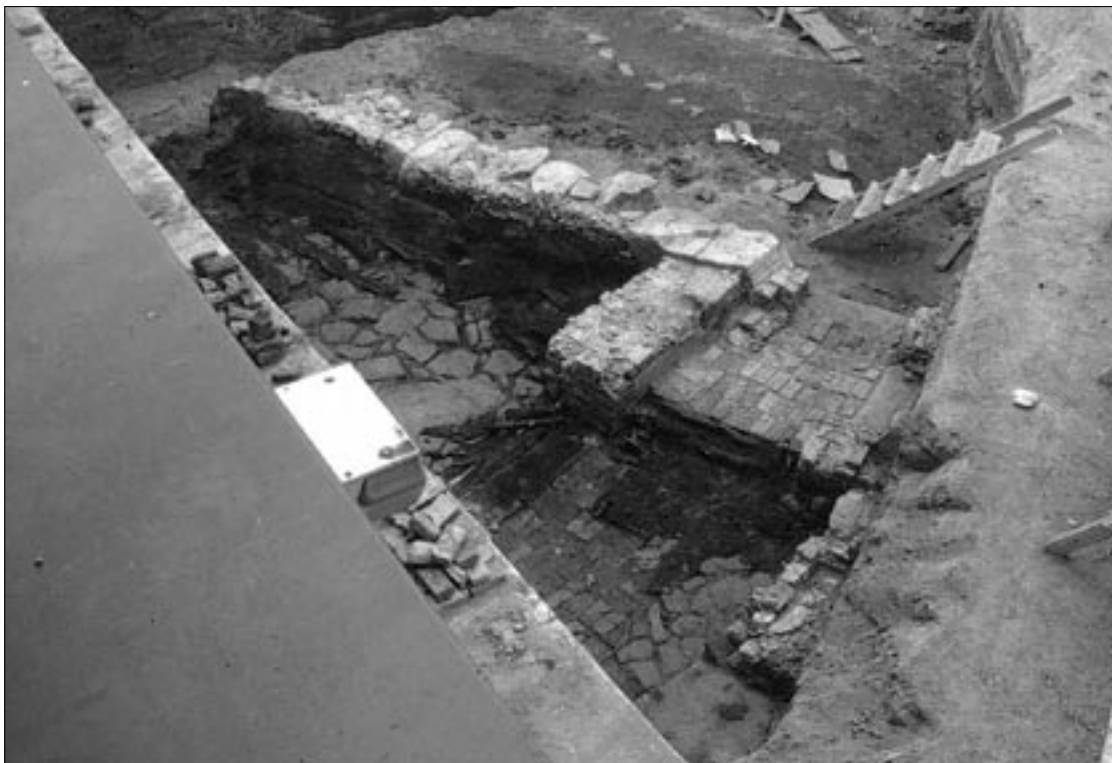
Tontti on edelleenkin alavaa maata, ja kult-

tuurikerrosten on havaittu laskeutuvan kolmen metrin tasolle, joka vastaa ainakin konventionaalisen rannansiirtymiskäyrän mukaan rantaa vuoden 1400 paikkeilla. Aurajoen rannassa rannansiirtyminen määrää miten iäkkäitä kuivalle maalle tehdyt rakenteet voivat olla. Joen rantapenkereiden rannansiirtymisen määrittäminen, Aurajoen läntisen sivuhaaran kehityksen tutkiminen ja mahdollisten rantapaalutusten löytäminen on siten keskeinen osa kaupunkiarkeologiaa Aninkaisten korttelissa ja muuallakin Aurajoen ahteilla.

Kaivauksen edistyessä päästään vaaitsemaan kulttuurikerrosten alarajojen korkeuksia ja vertaamaan rakenteiden ikiä takaisinlaskettuihin rantapintojen ikin. Näitä tietoja

on kiintoisaa verrata ajoituksiin, joita saadaan rahalöytöjen ja puurakenteiden dendrokronologisten mittausten perusteella. Mutta tämä vasta sitten kun kaivausvaihe on päättynyt ja aineisto koossa.

Tapani Tuovinen

Kivirakennuksen jäännökset on tutkittu kivilattian tasolle. Lattian päällä palaneet pöydän jäännökset. Molempien kynnysten kohdalla on palaneiden ovien ja kynnysten puuosien jäännöksiä ja lattialle pudonneet saranaraudat. Huomaa kuvan yläladassa laattakivistä ladottu polku, joka johtaa rakennuksen ulko-ovelle. Valok. Elina Saloranta / Turun maakuntamuseo.

Viikinkivene sai rahoituksen

Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos on saanut TE-keskukselta rahoituksen suunnitellun viikinkiveneen rakentamiseen.

Viikinkilaiva Vehmassalmelle -hanke on syksyn aikana edennyt vain piirustuspöydällä, mutta rahoituksen selvittyä se saa nyt vauhtia. Myös ensimmäiset puuosien veistossa tarvittavat työkalut on jo tehty oppilastyönä.

Mallina on Virolahden Lapurin saaren rantavesistä löytynyt hylky, josta jo aiemmin on valmistettu Suomessa kolme repli-

kaa ja neljäs on työn alla.

Hankkeen vetäjä Esko Rihu arvioi kevätkauden kuluvaan enimmäkseen puutavarankannassa. Riittävän jyrkää kuusta kylkiin ja luonnonvääriä mäntyä kaariin ja tukirakenteisiin ei nykyään ole helppo löytää.

Varsinaisen veneen rakentamisen ohella suunnitelmiin kuuluu alkuperäisiin valmistusmenetelmiin liittyvä koulutus, johon liittyviä kontakteja on jo solmittu mm. Norjan ja Islannin suuntaan. Pelkästään käsin taotuja nauvoja tarvitaan rakenteisiin noin 700-

800 kpl.

Ensimmäiset koepalat purjetta varten on myös valmistettu. Materiaaliksi tulee villa tai hamppu. Nelikulmaisen purjeen pinta-ala on noin 35 neliometriä.

Suunnitelmien mukaan veneen pitäisi olla valmis koekäyttöön vuoden 2005 syksyllä. Sen jälkeen veneen ympärille käynnistetään purjehduskoulutusta ja -retkiä kehittävä matkailuprojekti.

RAISION ASUTUKSEN ALKULÄHTEILLÄ

Arkeologisia kaivauksia Kuloisten Papinkalliolla jatkettiin kolmatta kertaa ja tulokset ovat jälleen osoittautumassa mielenkiintoisiksi. Kahden kuukauden aikana tutkittiin 27 neliön suuruinen alue, jolta löydettiin savitiivistettä, palanutta savea, kuonaantunutta savea, palanutta luuta, keramiikkaa, rauta- ja pronssiesineiden katkelmia ja paljon muuta.

Kiinnostavimmaksi osoittautui kaivausalueen länsireunassa olevan kiukaan jäännös. Palaneiden kivien lomasta ja alta löydettiin myös runsaasti hiiltynyttä puuta, joka mitä ilmeisimmin on peräisin romahtaneesta seinästä.

Kesän kaivausten tavoitteena oli tutkia kesällä 2001 tutkitun kaivausalue A:n ja kesällä 2000 kaivetun koejoja numero 2:n väliin jäävä 27 neliön suuruinen alue. Vuoden 2001 kaivausten perusteella tiedettiin valitulta alueelta odottaa mielenkiintoisia löytöjä. Kaivausalue A:n lounaiskulmasta löydetyn kiuasuunin jäännöksen todettiin jo kesän 2001 kaivausten aikana jatkuvan nyt kaivetulle alueelle. Kesän kaivauksilla haluttiinkin selvittää tä-

män rakenteen koko laajuutta ja varmentaa sen ajoitusta.

Savitiivistettä, palanutta savea ja kuonaantunutta savea löydettiin nytkin runsaasti. Esi-merkiksi savitiivistettä otettiin talteen noin 2,6 kiloa ja palanutta savea noin 9,5 kiloa. Savitiiviste keskittyy selvästi kaivausalueen länsiosassa olevan kiukaan jäännöksen tuntumaan. Savitiivisteestä noin 84 % on peräisin tästä rakenteesta. Savitiivisteiden palojen jou-

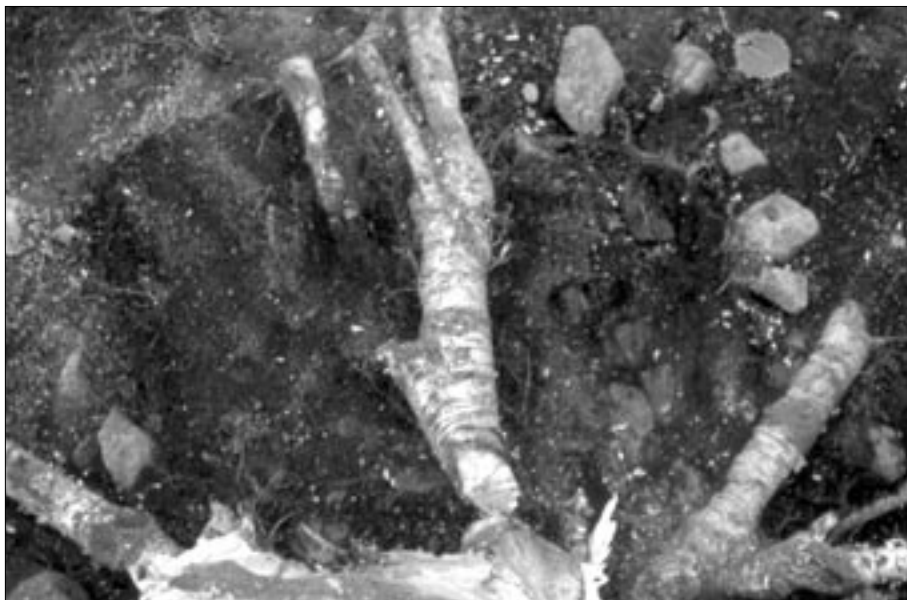
kossa on myös yksi erittäin mielenkiintoinen pala, jossa on kohokuviona x-kirjainta muistuttava kuvio.

Palaneen saven levintä on tasaisempi. Toki sitäkin on runsaasti kiukaan jäännöksen läheisyydestä. Selvästi on kuitenkin havaittavissa, että kiukaan jäännöksen ulkopuolella, kaivausalueen eteläreunassa on palanutta savea huomattavasti vähemmän kuin muualla kaivausalueella. Palaneen saven levintä näyttäisi paljastavan yhden itä-länsi-suuntaisen seinälinjan, jonka pohjoispuolelle jäisi rakennuksen sisäosa.

Havaintoa tukee myös kaivausalueen länsiosassa sijainneen kiukaan jäännöksen yhteydestä tehty löytö. Jo varhaisessa vaiheessa alkoi palaneiden kivien lomasta tulla myös hiiltynyttä puuta. Syvemmälle edettäessä laajeni alue, jolta hiiltynyttä puuta tuli. Hiiltynyttä puuta tuli kaiken kaikkiaan noin 10 - 15 cm korkuisena yhtenäisenä kerroksena. Tämä viittaa siihen, että hiiltynyt puu olisi peräisin hirsistä. Kaikkein merkittävin havainto oli kuitenkin se, että hiiltyneen puun alta tuli enää hyvin vähän palaneita kiviä. Tämä viittaa siihen, että kyseessä on romahtanut seinärakenne, jonka päälle kiuas on sortunut. Kolmen kaivauskesän havaintoja yhdistelemällä voidaan ehkä vihdoinkin päästä rekonstruoimaan itse rakennuksia.

Jo edellisten kaivausten löytöjen valossa näytti siltä, että löydetty kiukaan jäännös ajoittuisi rautakauden lopulle. Ehdotonta varmuutta asiaan ei kuitenkaan saatu. Tänä kesä tutkittiin kiukaan jäännöksen toinen puoli antoi kuitenkin varmat todisteet asiasta. Palaneiden kivien lomasta löydettiin useita paloja viivoin koristeltua mustaa, kiiltäväpintaista keramiikkaa, joka ajoittuu juuri 1000- ja 1100-luvulle jKr.

Rautakauden lopun keramiikan lisäksi löydettiin tänäkin kesänä rautakauden vanhinta

*Kannon ja palaneiden
kivien alta paljastui
hiiltynyttä puuta melko
laajalta alueelta.*

Kiukaan jäännös lännestä kuvattuna.

keramiikkaa ns. morbyn keramiikkaa. Sitä löydettiin selvästi alimmista kerroksista. Eniten kahden pyöreähkön tummanruskean noensekaisen kulttuurimaalain pohjalta. Nämä laikut tulevat näkyviin vasta neljännessä ja viidennessä tasossa. Näiden jälkien tulkinta on vielä alkutekijöissä, mutta ne kuulunevat paikalla ajanlaskumme alun tienoilla olleeseen rakennukseen.

Vuoden 2000 koekaivauksista lähtien on ollut tiedossa, että Papinkalliolla on kaksi eriaikaista asutusvaihetta. Toinen rautakauden alussa, ehkäpä 100-luvulla jKr., ja toinen rautakauden lopulla 1000 - 1100-luvulla jKr. Epäselvää sen sijaan on ollut se, onko asutus ollut jatkuvaa rautakauden alusta rautakauden lopulle. Tähän ei kaivaukset tälläkään kertaa tuoneet vastausta. Siltaa rakentavat löydöt jäivät edelleen puuttumaan. Sen sijaan käsitys siitä, että Papinkalliolla on sijainnut Raision varhaisin rautakautinen asuinpaikka, vahvistui entisestään.

Jari Näränen

Lähde ryhmäsi kanssa Maunu Tavastin jalanjäljille – kulttuuriretkelle keskiaikaan!

Retkellä seuraamme Maunun etenemistä Turun piispaksi, kuninkaan suosikiksi ja Suomen mahtavimmaksi mieheksi. Tutustumme tuon aikakauden historiallisiin muistomerkkeihin mm. Alasjoen kotitilaan, Kuusiston linnaan ja Turun tuomiokirkkoon.

Ryhmäretket Mynämäen seudulla järjestää:
Mynämäen seudun matkailuoppaat ry
Varaukset ja tiedustelut:
Kari Ahtiainen 02-431 0606
Tarja Anttila 0400-700 228

Kysy lisää myös muista
kulttuuriretkistämme!

Kädentaidon kurssit keväällä 2004

- Kankaan painanta
- Säkkipillin valmistus
- Taonta (perus- ja jatkokurssi)
- Vanhojen ovien ja ikkunoiden kunnostaminen perinteisin menetelmin
- Verhoilu

Varaa paikkasi 9.2.2004 mennessä !

Tiedustelut:

**LOUNAI-SUOMEN KÄSI- JA
TAIDETEOLLISUUSOPPILAITOS**

Aikuiskoulutus
Sirkka Vanhala
Puh. 02 - 437 6830
sirkka.vanhala@lskto.fi

Kivikauden asuinpaikat yleisin jäännöstyyppi

Inventointi nosti Nousiaisten esihistoriallisten muinaisjäännösten luvun yli sataan

Nousiaisissa inventoitiin viime syksynä kunnasta tunnetut kiinteät muinaisjäännökset kaikki yhdellä kertaa pitkästä ajasta - oli jo ehtinyt kulua 45 vuotta siitä, kun Torsten Edgren teki ensimmäisen pelkästään Nousiaisten pitäjään kohdistetun arkeologisen inventoinnin kesällä 1958.

Kuntakohtainen arkeologinen inventointi on selvitystyötä, jonka tuloksena syntyviä inventointikertomuksia tarvitaan moniin tarkoituksiin: maankäytön suunnitteluun, muinaisjäännösten suojeluun, tieteelliseen tutkimukseen, harrastajatoiminnan käyttöön ja matkailupalveluiden tuottamiseenkin.

Uusi inventointi toteutettiin Nousiaisten kunnan aloitteesta ja kustannuksella. Työ liittyi kolmantena osana kunnassa sijaitsevien suojelukohteiden selvittämiseen; aiemmin Nousiaisissa oli tehty vanhan rakennuskannan inventointi ja luontoselvitys.

Seutukaavaliitto on julkaissut 1970-luvulla suojelukohteiden luetteloita, jotka mm. käsittävät Nousiaisista 14 esihistoriallista kohdetta. Luettelot olivat Nousiaisten osalta kuitenkin jo vuoteen 2003 tullessa niin vanhentuneita, että alle viidennes tunnetuista esihistoriallisista muinaisjäännöksistä oli niissä mainittu. Tämä johtui lähinnä siitä, että 1980- ja 1990-luvulla Nousiaisista on löytynyt runsaasti esihistoriallisia muinaisjäännöksiä. Se, että on löytynyt, on ollut tulosta paitsi Turun yliopiston alullepanemista tutkimushankkeista, myös arkeologian harrastajien oma-aloit-

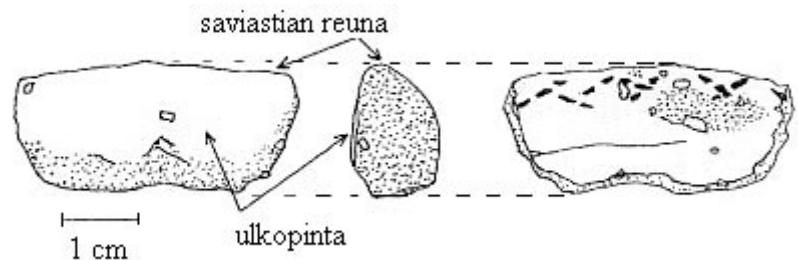
teisista maastotutkimuksista.

Torsten Edgrenin inventoinnin jälkeen on Nousiaisissa viime vuosikymmeninä eri yhteyksissä inventoitu joitakin muinaisjäännöskannan osia. Hautaraunioita on tarkastettu v. 1986 Turun yliopiston arkeologian oppiaineen toteuttaman lounaisrannikon hautaraunioihin keskittyvän tutkimusprojektin yhteydessä. Nousiaisten hautarauniot tarkasti tuolloin Juha-Matti Vuorinen. Aino Nissinahon johdolla on toimitettu 1980- ja 1990-luvulla muutamain paikoin Nousiaisissa osainventointeja. Suunnitteilla olleen Santamalan kaavan vuoksi tuli vuonna 1999 esille Santamalan kaava-alueen inventoiminen. Toteutin

oista. Paljon tekstin ja luettelotietojen läpikäyminen veikin inventoinnin valmistelussa melkoisesti aikaa.

Pintapoimintaa ja metallin kaikuja

Kenttätyössä oli tärkeimpänä menetelmänä tavanomainen yksinkertainen erilaisissa olemassa olevissa maaleikkauksissa näkyvien muinaisjäännöksiä ilmaisevien massalöytöjen tarkkailu eli pintapoiminta, joka epäilemättä lienee yhäkin tällaiseen inventointiin paras työmenetelmä nopeuden ja tehokkuuden yhdistelmänä.

Nousiaisten Santamalan kylän Kylävuoren maastosta löytynyt saviruukun pala (KM 30370:1) kuuluneen Kiukaiskulttuurin aikaan kivikauden lopulle (Kiukaiskulttuurin kalibroitu aika: 2400-1500/1200).

sen inventoinnin Nousiaisten kunnan tilauksesta saman vuoden marraskuussa.

Tehtäväkseni sattui tänä vuonna ryhtyä jälleen inventoimaan Nousiaisissa, nyt koko kunnan aluetta. Tehtävä oli etukäteenkin arvattavissa hankalahkoksiksi aiemman inventoinnin jälkeen kertyneen arkistoaineiston laajuuden ja monenkirjavuuden vuoksi. Oli selvää, että uutta inventointikertomusta varten on mm. yhdisteltävä muinaisjäännöksiä ja esinelöytöjä koskevia tietoja monista selonte-

Muista menetelmistä näytti erotteluvan metallinpaljastimen käyttäminen tässä perustelulta ja mahdolliselta. Nousiaisista tunnettiin etukäteen puolenkymmentä sellaista rautakautisten esineiden löytöpaikkaa, joita voitiin ajatella olevan tarpeen tutkia erotteluvan metallinpaljastimen avulla. Tästä syystä inventoinnin kenttätyövaiheeseen osallistui viikon ajan metallinpaljastimen käyttäjänä nousialainen arkeologian, paikallishistorian ja botaniikan harrastaja Jukka Sainio. Menetelmiä

koskevat ohjeet saimme Turun maakuntamuseon tutkijalta Heljä Brusilalta, joka oli työme valvojana.

Inventoinnissa keskityttiin lähinnä esihistoriallisiin muinaisjäänneksiin. Käytettävissä oleva kenttätöaika oli niin lyhyt, että sen rajoissa ei voitu tarkastella historiallisen ajan kohteita samalla tarkkuudella kuin esihistoriallisia. Työaikaa inventointiin on varattu yhteensä hieman runsas kolme miestyökuukautta, ja siitä osa on sijoitettu vuoden 2004 puolelle. Yhteismäärään sisältyvät valmistelut, kenttätö ja selonteon kirjoittaminen.

Uusia havaintoja

Inventoinnissa tuli varmuudella esihistoriallisia asuinpaikkalöytöjä yhdeltä löytöpaikalta, josta oli aiemmin kaksi epävarmaa iskosta. Vielä ei ole selvinnyt, onko siinä kivikautinen vai mahdollisesti varhaiseen pronssikauteen kuuluva asuinpaikka. Yksi nyt havaittu iskosten löytöalue on mahdollisesti esihistoriallinen asuinpaikka, ja se voisi sijaintikorkeutensa puolesta sijoittua varhaiskampakeramiaan aikaan. Siten tämä löytö saattaisi kuulua paikkakunnan vanhimpiin - Nousiaisistahan ei tunneta varmoja Suomensjärven kulttuurin löytöjä (Suomensjärven kulttuurin jakso: 8400-5100 kalibroituina vuosilukuina).

Inventoinnissa löytyi myös kahdesta kallioista mahdollinen uhrikuoppaesiintymä. Yksi aiemmin tarkastamaton mahdollinen hauta-
raunio tarkastettiin.

Puolet jäännöksistä asuinpaikkoja

Nousiaisista tunnetuista esihistoriallisista muinaisjäänneksistä melko tarkalleen puolet on asuinpaikkoja, niistä useimmat kivikautisia. Kaikkiaan esihistoriallisia muinaisjäänneksiä Nousiaisissa on laskutavasta ja kohteitten määrittelyperusteista riippuen 88-104. Inventointiaineistoon perustuvan laskelman mukaan Nousiaisista tunnetaan nyt 35 varmaksi katsottavaa kivikautista asuinpaikkaa. - Tällainen laskelma on kuitenkin tulokinnanvarainen mm. sen tähden, että jotkut asuinpaikkalöydöt ovat hyvin lähellä toisiaan. On vaikea tietää, olisiko joitakin lähekkäisiä esiintymiskohtia pidettävä yhteen asuinpaikkaan kuuluvina vai erillisten asuinpaikkojen osina.

Suosituksen mukaan määrittämisessä otettaisiin huomioon etäisyyden lisäksi se, onko

niiden välillä ollut muinoin selvää luonnollista kulkuestettä. Yleisesti määrittämissä kysymykseen tuleva etäisyysraja on Suomessa 200 metriä. Siellä, missä sitä pienemmin etäisyyksin on keskenään saman luonteisia kohteita, ilman maan päälle näkyviä muinaisjäännesten rajoja, ne luetaan yhden ja saman muinaisjäänneksen osiksi, ellei niitä erota toisistaan kulkueste.

Nousiaisten varmoista kivikautisista asuinpaikoista on tietämäni mukaan kaikkiaan 32 sellaisia, joilta on löydetty saviastian paloja. Vain kolmelta kivikautiseksi asuinpaikaksi määritellyltä kohteelta ei kaiketi ole löytynyt saviastioitten kappaleita. Näitten 32:n keramiikkallisen ja kolmen keramiikkattoman asuinpaikan lisäksi on Nousiaisissa vielä yli kymmenen sellaista iskosten tai iskosten ja iskentäytimien löytöpaikkaa, joita ei ole laskettu asuinpaikoiksi. Nämä kannattaisi mielestäni toistaiseksi pitääkin erillään varmoista asuinpaikoista, koskapa lienee mahdollista sekin, että iskoksia olisi maassa jälkinä vaikkapa kalojen perkaamisesta tai saaliseläinten paloittelusta asuinpaikkojen ulkopuolella.

Nousiaisten Santamalasta tunnetaan myös yksi sellainen, vuonna 2002 osaksi kaivauksin hietikkoiselta mäenrinteeltä tutkittu asuinpaikka, joka on keramiikkalöytöjen perusteella luultavimmin pronssikautinen. Edelleen, kolme muuta hiekkamaalta löydettyä asuinpaikkaa on keramiikan perusteella katsottu varhaismetallikautisiksi ja yksi sijaintikorkeuden perusteella pronssikautiseksi. Neljästä asuinpaikasta on avoinna, kuuluvatko ne kivivai pronssikauteen vai osaksi kumpaankin kauteen. Edellä mainituissa osainventoinneissa Aino Nissinaho tutkimusryhmineen löysi Nousiaisista muiden kohteiden ohella myös neljä tai viisi rautakautista asuinpaikkaa.

Hautaraunioita parikymmentä

Hautaraunioita ja sellaisten jäännöksiä Nousiaisissa näyttäisi olevan 17-22, niihin kuuluneen sekä pronssi- että rautakaudella koottuja. Rautakautiset kalmistot, joita Nousiaisissa on ollut tiettävästi kymmenen, ovat sijainneet ja sijaitsevat melkoisen keskeisillä paikoilla pitäjän vanhimmissa kylissä. Väljästi niiden kanssa samoilta alueilta tunnetaan 14-18 uhrikuoppien esiintymää kivissä ja kallioissa.

Yksittäinen esinelöytö (KM 3592:1), kivinen rombikirves pronssikaudelta tai rautakau-

den alusta, osoittanee yhden koskiuhripaikan sijainnin Nousiaisissa. Se kirves on löytynyt Saksalan kylästä Kappo-nimisestä metsäpuuron koskesta.

Muinaislinnojen paikoiksi sanotuista mäistä Nousiaisissa Repolan Linnavuori lienee vähiten kiistanalainen, Laihoisten linnavuori taas kiistanalaisin. Repolan vuorella on matala kivirivi, jota on pidetty vallin perustana. Vuorelta on löydetty yksi rautainen nuolenkärki. Laihoisten Linnamäellä kävijän huomio kiinnittyy helposti siihen, että rinteiden korkokuva ei ole läheskään paras mahdollinen puolustustaiistelun kannalta.

Koljolan Linnanvuorella taas on puolustautumismahdollisuuksia ajatellen merkittävää, että vuoren päällä näyttää olevan hyvä ja runsasvetinen lähde. Vuoren kallioseinämät ovat luoksepääsemättömän jyrkät kahta loivaa rinteeseen osaa lukuun ottamatta. Näistä rinteiden loivista osista pohjoisemmalla on kaksi huolellisesti ladottua, joskin lyhyttä kivivallia. Ne ovat peräkkäin kallioseinämien välissä olevalla loivalla rinteeseen osalla muodostaen ikään kuin peräkkäin olevat esteet Koljolan vuoren rinnettä ylöspäin yrittäville.

Esa Laukkanen.

Pronssia valinmuoteissa: Juuri muotteihin kaadettu pronssi hehkuu vielä hetken, mutta kuumia muotit ovat tuntikausia. Jäähdyttyään ne rikotaan ja esineen viimeistely alkaa.

Pronssia, savea ja hevosenlanta Valannan saloja ratkottiin Mynämäessä

Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen muinaistekniikka-artsaanilinjalla kokeiltiin keväällä 2003 pronssivalua sekä pronssikaudelta periytyvän että nykyaikaisemmin sovelletun menetelmän mukaisesti. Raaka-aineina olivat vaha, savi, hiekka, hevosenlanta ja pronssi.

Tavoitteena oli, että oppilaat valmistavat joko pronssi- tai rautakauden tyyppisiä pronssiesineitä; työkaluja, koruja yms. Erityisen mielenkiinnon kohteena oli myös havainnoida ja saada kokemuksia prosessiin liittyvistä ongelmakohdista, jotta niitä voitaisiin jatkossa eliminoida.

Vahamallin ja valinmuotin valmistus

Ensimmäiseksi tehtiin vahasta (sekä mehiläis- että ns. juustonkuorivahasta) esinemalli kaato- ja pakokanavineen. Tämän jälkeen vahamallin ympärille rakennettiin saven, hiekan ja hevosenlannan seoksesta muotti, jonka annettiin rauhasa kuivua.

Alussa muottien kuivumista on hieman hidastettava antamalla niiden olla esim. tiiviisti

kiedottujen sanomalehtien sisällä, jotta ne eivät halkeilisi.

Kun muotit näyttävät kuivahtaneen riittävästi, voidaan niiden antaa vapaasti kuivua huoneenlämmössä muutamia päiviä. Tämän jälkeen muotit lämmitetään siten, että niiden sisällä oleva vaha juoksee pois. Muoteissa on nyt tyhjä tila esinemallin, kaatoaukon ja pakokanavien kohdalla.

Seuraava vaihe on muottien poltto. Me suositimme muottien polton ja valamisen kahdella eri tavalla; sähköuunissa ja avotulella.

Poltto sähköuunissa

Suurin osa muoteista poltettiin hallituissa olosuhteissa sähköuunissa lämpötilaa portaittain nostaen. Poltto kesti kaikkiaan kuusi tuntia, maksimilämpötila lopussa oli noin 800 astetta.

Tämän jälkeen uuni otettiin pois päältä. Muottien annettiin olla uunissa, kunnes lämpötila oli laskenut noin 550 asteeseen, jolloin ne olivat sopivan kuumia valamiseen.

Vahamallin tekoa: Malli voidaan tehdä ns. juustonkuorivahasta kuten tässä tai mehiläisvahasta. Ne ovat ominaisuuksiltaan hieman erilaisia. Mehiläisvaha säilyttää kovuutensa ja muovailtavuutensa huoneenlämmössä juustonkuorivahaa paremmin.

Pronssi sulatettiin upokkaassa hitsauspillin avulla. Sulatuksen yhteydessä heitettiin boraxia sekaan, jolloin pronssissa olevat kuona-aineet nousivat pintaan.

Sula pronssi kaadettiin kaatoaukosta valinmuottiin kunnes se oli täysi. Sitten odoteltiin vain valun jäähtymistä (esim. seuraavaan päivään) ja rikottiin muotit.

Tämä oli ehdottomasti jännittävin vaihe, koska nyt nähtiin miten työ oli onnistunut. Osa valusta epäonnistui surkeasti, osa onnistui hyvin.

Valun onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä on useita. Yksi tärkeimmistä on se, että kaato- ja pakokanavat ovat riittävän suuret ja oikein sijoitetut. Yksinkertaisten esinemuotojen onnistumisprosentti on tästä johtuen paljon suurempi kuin monimutkaisten (tämä kannattaa huomioida ensimmäisiä valuja tehtäessä). Esim. kirveen valu on helpompaa kuin pienen ja koristeellisen riipuksen. Taitojen ja kokemuksen karttuessa voi siirtyä vaikeampiin esinemuotoihin ja ehkä jopa onnistua niissä.

Joissakin tapauksissa muotti oli poltossa mennyt puhki ja pronssi valui reiästä pois eikä muotti täytynyt. Näissä tapauksissa oli ehkä tehty liian ohutseinäinen muotti tai sitten muotin kuivauksessa oli pidetty liikaa kiirettä, jolloin se oli päässyt halkeilemaan.

Joissakin tapauksissa vahamallien hienot yksityiskohdat eivät olleet siirtyneet esineeseen. Tämä voi johtua esim. siitä, että oli käytetty liian kuivaa tai karkeaa massaa valinmuottia vahamallin ympärille muovattaessa. Toinen seikka joka aiheuttaa pienten yksityiskohtien katoamisen valuvaiheessa on pronssin jäähtyessä tapahtuva kutistuminen. Tämän eliminoinemiseksi täytyisi vahamalliin tehtäviä koristeita ja muotoja hieman ylikorostaa, jotta ne valmiissa esineessä olisivat halutunlaiset.

Avotulella valaminen

Kokeilimme muottien ja muutamien savesta ja hiekasta tehtyjen upokkaiden polttoa myös pienessä kivillä vuoratussa kuoppauudessa. Sen mittoja ei liiemmin pohdittu, vaan liesi tehtiin noin 40 cm leveäksi ja muutaman kymmenen sentin syvyiseksi.

Hyvin kuivatetut valinmuotit ladottiin kuopan pohjalle ja nuotion tulta alettiin hiljalleen siirtää kohti muotteja, jotta ne eivät liian rajun lämpötilan nousun takia hajoaisi. Samaa tapaa noudatetaan myös keramiikan poltossa. Noin puolen tunnin lämmittelyn jälkeen ladottiin valinmuottien päälle puita ja tuli melko nopeasti peitti kaiken roihunsa alle.

Aloitushetkestä noin tunnin-puolentoista kuluttua poltto oli ohi. Poltto onnistui hyvin, yksikään valinmuotti ei hajonnut ja kaikki näyttivät päällepäin hyvin palaneilta.

Vahamalli: Kirveen terän kärjestä lähtee kaksi pakokanavaa, joita pitkin kaasut ja sula pronssi pääsevät kulkemaan esteettä. Valussa kirves on terä alaspäin. Viimeistelyssä pakokanavien ja kaatoaukon kohdalle jääneet pronssitapit poistetaan.

Valinmuotintekoa: Vahamalli päällystetään savella. Vahamallia vasten tuleva kerros on hienojakoisempaa massaa kuin ulommas tuleva kerros, jotta esineen pinnasta tulisi tasaisempi ja mm. koristekuviot tulisivat paremmin näkyviin.

Partaveitsi: kuvassa näkyy hyvin vahamallin jättämä kuvio valinmuotissa sekä kaatoaukko ja pakokanava. Huomaa kuinka häränsilmäkoristeet ovat valussa "himmentyneet".

Samaisessa kuoppauunissa kokeilimme myös pronssin sulatusta valmistamissamme upokkaissa. Meillä oli palkeet, joiden avulla lietsoimme puuhiiltä hehkuvaksi. Aluksi näytti siltä, että lämpötila ei nouse riittäväksi. Pronssi ei sulanut. Muutimme hieman kuoppalieden profilia siten, että teimme sen syvemmäksi. Nyt alkoi kuumuus riittää.

Kävi kuitenkin niin, että upokkaat sulivat ennen kuin pronssi. Tältä osin koe epäonnistui. Upokkaat olimme tehneet tavallisen punasaven ja hiekan seoksesta. Saven sekaan yritimme sekoittaa mahdollisimman paljon hiekkaa, jolloin maalaisjärjellä ajatellen se ehkä kestäisi paremmin kuumuutta kuin vähähiekkainen saviseos. Loppujen lopuksi jouduimme hakemaan metallipajalta grafiittiupokkaan, jossa pronssin sulatus sitten onnistuikin. Tämä merkitsee, että puuhiilen ja palkeitten avulla saimme lämpötilan nousemaan reilusti yli tuhannen asteen.

Kaadoimme sulan pronssin (kuparia 90 %, tinaa 10%) kuoppauunin ympärillä kuumina pidettyihin valinmuotteihin ja siten saimme aikaiseksi periaatteessa pronssikautisin menetelmin tehtyjä esineitä.

Teksti Jouni Taivainen

Kuvat Jouni Taivainen, Milona Suominen

Viimeistely: Valinmuotista paljastunutta esinettä voidaan viimeistellä mm. viilaamalla, hiomalla ja hapottamalla riippuen siitä millaiseen lopputulokseen halutaan päästä.

UUDENKAUPUNGIN KANSALAI SOPISTO HARRASTAJAN ARKEOLOGIAA - LUENNOT

Kokoontumiset Viikaisten koululla ns. opiston luokassa joka toinen keskiviikko klo 18.00-20. Koko luentosarjan hinta on 12 €, yksittäisen luennon hinta 3 €.

Ke 28.1. **FT Sirkku Pihlman**, Turun yliopisto: Turun kaupungin esihistorialliset taustatekijät.

Ke 11.2. **FT Tapani Tuovinen**, Turun maakuntamuseo: Yleiset piirteet Turun keskiajassa, esimerkkinä Turun kirjaston tontin kaivaukset.

Ke 25.2. **FM Kirsi Sipiläinen**, Turun yliopisto: Lelut ja leikki keskiajalla, esimerkkinä Turun arkeologiset lelulöydöt.

Ke 10.3. **FM Janne Harjula**, Turun yliopisto: Muodin ja käsityön jäljillä keskiajan Turussa - esimerkkejä nahkalöytöjen tutkimuksesta.

Ke 24.3. **FM Auli Tourunen**, Turun yliopisto: Eläimet kaupungissa. Turun keskiaikaiset luulöydöt.

Tervetuloa kuuntelemaan luentoja. Lisätietoja kurssinjohtaja Raija Herrala puh. 841 2364 tai 040 737 4678.

Laitilan-Pyhärannan kansalaisopisto

— monipuolista
koulutusta

Ohjelman löydät sivulta
www.laitila.fi/kansalaisopisto

Kirkkomäen eteläosaa, josta löydettiin mahdollisesti asuinpaikkajäännöksiä. Museovirasto/Eeva Raike

Halikon Kirkkomäki ja vanhat kartat

Halikon Kirkkomäki alkaa näkyä vanhoissa kartoissa tarkemmin 1700-luvulla. Tätä ennen 1600-luvun maakirjakartoissa se esitetään kaavamaisesti vain kirkonpaikkana. Kirkkomäen maankäyttöhistoria alkaa kuitenkin selvittää 1700-luvun lopun ja 1800-luvun vanhoista kartoista. Niiden mukaan Kirkkomäki on lukuun ottamatta itse kirkkotarhaa ollut pappilan hakamaana lähes 1800-luvun loppuun saakka. Mäen luoteispuolella on sijainnut pappilan tilaan kuuluvia peltoja ja joissakin 1800-luvun lopun kartoissa nykyisen Suntionkujan kohdalla ja hautausmaan länksikulmassa esiintyy muutamia torppia. Kaksi torppaa esiintyy myös kirkkomäen kaakkoispuolella, jossa nykyään sijaitsee puutaloja ja Halikon kotiseutumuseo.

Hautausmaan vaiheita ja esinelöytöjä

Halikon kirkon kirkkomaata on laajennettu useaan otteeseen tilanpuutteen vuoksi 1800-luvulla. Nykyisen laajuutensa kirkkotarha on saavuttanut ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella. Osittain näihin laajennustoimiin liittyvät Kirkkomäeltä tehty viikinkiajalle ajoittuvat esinelöydöt. Ensimmäinen löytö tehtiin vuonna 1881 kirkkomaan laajennuksen yhteydessä, jolloin löydettiin 900-luvun lopun/1000-luvun alun tyyppin hevosenkenkäsolki ja kaksi rannerengasta (KM 2058:4-6).

Mäkeä käytettiin 1800-luvulla kuitenkin myös muuhun kuin hautauksiin. Vuonna 1895 mäen korkeimmalta kohdalta, tuolloin peru-

namaana toimivasta alueesta löydettiin kaksi miekankatkelmaa ja kilvenkupura (KM 3187:45-46). Löytöpaikan tarkasti seuraavana vuonna Hjalmar Appelgren, mutta ei havainnut paikalla lyhyen käyntinsä aikana kiinteitä muinaisjäännöksiä. Huonon sään vuoksi ei löytöpaikasta voitu tehdä edes piirrosta. Kirkkoaidan eteläpuolisesta perunapellosta löytyi myös kaksi rannerengasta ja rengassolki vuonna 1910 (KM 5512:24-26).

Kirkkomäen rautakautisen kalmistoalueen mittausta. Museovirasto/Eeva Raike

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa löytyneiden esineiden löytöpaikat sijoittuvat nykymittakaavaan siirrettynä kutakuinkin Kirkkomäen korkeimmalle kohdalle, eli korkeuskäyrän 40 m mpy yläpuolelle. Tämä mäen korkein kohta jää lähes kokonaan nykyisen aatelisten hautausmaan alle.

Hirviluoto arvelee (1992, 67) Kirkkomäen olleen viikinkiajalla asuttu. Tähän hänen mielestään viittaavat kirkon ohi kulkevan tien leikkauksesta löydetty keramiikan (TYA 107) palanen sekä mäellä kasvavat lukuisat kulttuurikasvit mm. sikoangervoa ja ahdekauraa.

Kesän 2003 tutkimukset

Uudet tutkimukset Kirkkomäelle tulivat ajankohtaisiksi, kun Halikon kirkon hautausmaan laajennus- ja uuden huoltotien rakentamissuunnitelmat aloitettiin. Laajennuksen kokonaispinta-ala oli yhteensä yli 2 hehtaaria. Koska alueella oli aikaisemmin löydetty esihistoriaan ajoittuvia hautalöytöjä, mutta kiinteän muinaisjäännöksen säilymisestä alueella ei ollut tietoa, niin tutkimukset aloitettiin kahden viikon koekaivauksilla.

Tutkimukset aloitettiin aatelishautausmaan eteläpuolella olevalla mäen osalla, jota joissain lähteissä kutsutaan myös Tapulimäeksi. Alueelle oli suunniteltu muistolehtoa. Heti ensimmäisen päivän aikana voitiin kuitenkin havaita, että alueella on vielä jäljellä nuoremmalle rautakaudelle ajoittuvaa polttokenttä-

kalmistoa. Kesäkuun tärkeimmäksi tehtäväksi tuli rajata koekuopin jäljellä olevan polttokenttäkalmiston laajuus. Lopputulokseksi saatiin, että Kirkkomäellä oli kalmistoa vielä jäljellä ainakin 250-300 neliometriä. Löytöinä kalmistosta saatiin palanutta luuta, joista analyysin tekee keväällä 2004 osteologi Eeva Lahti, lasihelmiä, pronssipunnuksia ja pahoin palaneita pronssiesineiden katkelmia.

Koska koko kalmiston tutkiminen kaivauksin olisi tullut hyvin kalliiksi, seurakunta päätti siirtää muistolehdon paikan toisaalle. Kirkosta länteen päin nykyisen uuden hautausmaan taakse suunnitelmakartoissa oli merkitty laaja arkkuhautausalue. Alueelle tehtiin koekuopitusta melko laajasti, mutta mitään esihistoriaan viittaavaa ei löydetty. Tämä alue pystytettiin vapauttamaan hautausmaan rakentamiseen.

Huoltotie oli suunniteltu rakennettavaksi aivan Kirkkomäen eteläosaan. Kesäkuun koetutkimuksissa alueelta löytyi sen verran rautakautiseen muinaisjäännökseen, mahdollisesti asuinpaikkaan viittaavia löytöjä, että kohde katsottiin parhaimmaksi rauhoittaa. Huoltotien rakentaminen oli välttämätöntä, joten seurakunnan edustajien ja museoviraston aluevalvojan Kaarlo Katiskosken kanssa sen linjaus tehtiin Kirkkomäelle polttokenttäkalmiston ja mahdollisen asuinpaikan väliin koekuopituksessa havaitun vähälöytöisen alueen kohdalle.

Tien paikalla täytyi kuitenkin tehdä vielä syyskuussa jatkotutkimuksia. Maastoon merkitylle tielinjalle tehtiin noin 60 neliometrin kaivausalue, joka kaivettiin tasokaivauksena. Alueelta tuli rautakauteen ajoittuvia löytöjä, mutta kerrokset olivat melko pahoin sekoit-

Rautakauden loppupuolelle ajoittuva englantilainen raha. Museovirasto/Markku Haverinen

Polttokenttäkalmiston alueelta löydettyjä helmiä. Museovirasto/Markku Haverinen

tuneet. Samoilta alueilta ja syvyyksistä löytyi sekä nuoremman rautakauden keramiikkaa että nuorempaa lasitettua punasavikeramiikkaa ja ikkunalasia. Alueen parhaimpia löytöjä olivat hopeinen englantilainen nuoremman rautakauden raha, rautainen nuolenkärki sekä muutamat hyvin säilyneet rautaniitit. Tutkimuksien jälkeen huoltotien rakentaminen alueella on mahdollista.

Alustavasti voidaan sanoa, että Kirkkomäen polttokenttäkalmisto ja muutkin löydöt ajoittuvat viikinkiajalle eli noin 800-1025 jKr. Kirkon ja polttokenttäkalmiston väliselle ajalle eli ristiretkiajalle ja varhaiskeskiajalle ajoittuvia löytöjä ei ainakaan vielä alustavien tutkimuksien perusteella ole löydetty. Vielä ei pystytty sanomaan, jatkuuko mäen käyttö esi-

historialliselta ajalta kirkon rakentamiseen saakka katkeamattomana.

Kirkkomäki kuuluu Halikonjoen varren laajaan muinaisjäännösalueeseen, johon kuuluvat keskeisesti mm. Rikalan kylämäki, Rikalan linnavuori ja Puotilan laaja rautakautinen löytöalue. Kirkkomäki pääsee ensi kesänä Museoviraston arkeologian osaston hoitoyksikön huomaan, jolloin pusikoituneelle mäelle koittaa uusi elämä.

Anu Kehusmaa ja Eeva Raike

Painamattomat lähteet

Appelgren, Hj., tutkimukset 1896.

Mikkola, Esa, Halikon inventointi 1998.

Tallgren, A.M., pienimuotoinen kaivaustutkimus kellotapuln luona 1914.

Painetut lähteet

Hirviluoto, Anna-Liisa (1992). Halikon viikinkiaikaiset kalmistot. Halikon historia 1, Merovingi- ja viikinkiaika (550-1050 jKr.). s. 66-71.

Pitkänen, Kari (1992). Kirkkorakennukset ja hautausmaat. Halikon historia 1, Historiallisen ajan Halikko kunnallishallinnon alkuun. s. 313-326.

Tiia Weckman kaivaa koekuoppaa polttokenttäkalmiston alueella. Museovirasto/Eeva Raike

Harrastajan haave: Oppia lukemaan menneisyyttä maisemasta

- Haluaisin oppia katsomaan maisemaa silmällä, että näkisin siitä vanhan asutuksen paikat ja muinaisen elämisen jäljet, sanoo Jaana Airola.

Hän yksi niistä arkeologian harrastajista, joille Turun työväenopistossa viime syksynä alkanut kurssi on tuonut uutta puhtia menneen metsästykseseen. Syksyn luennoilla Jaana on istunut parin-kolmenkymmenen muun kiinnostuneen joukossa, ja nyt hän odottaa innokkaasti keväälle luvattuja maastoretkiä.

Jo 90-luvulla Jaana ehti opiskella arkeolo-

giaa viiden opintoviikon verran ennen avoimen yliopisto-opetuksen loppumista.

- Huomasin sen jotenkin viime tipassa, mahdollisuus olisi ollut jopa 25 viikkoon, kertoo Jaana.

Mahdollisuus arvosanojen suorittamiseen ei hänelle ole tärkeä, opiskelun kautta saatava tieto sen sijaan on.

Nuorena arkeologia houkutti jopa alan valintana, mutta tuntui, että työpaikat olivat kiiven takana. Niinpä arkeologiasta tuli harrastus, työ löytyi aluksi kauppakorkeakoulusta

ja sittemmin miehen perheyrytyksestä, jonka alana on korujen tukkukauppa.

Turun maakuntamuseon ystäviin Jaana liittyi viime keväänä.

- Toimintaa on ollut oikein mukavasti, kaikkeen en ole edes ehtinyt mukaan, sanoo hän.

Pronssikauden raunio

Karunassa kotitalan mailla oleva pronssikauden raunio on yksi syy Jaanan menneisyyttä koskevaan kiinnostukseen.

Jaana Airola on iloinen siitä, että arkeologian harrastus Turussa osoittaa selviä elpymisen merkkejä hiljaisemman kauden jälkeen.

Kotitalan pellosta löytynyt tanskalaisen sillingin klippinki 1520-luvulta on Jaanan rakkain löytö. Kirjalliset tiedot tilasta ulottuvat samoihin aikoihin, jolta raha on peräisin.

- Hiidenkiuas on kiehtonut minua lapsesta asti, hän tunnustaa.

Jos on hauta, on jossain ollut myös asuinpaikka. Alan kirjallisuudesta Jaana kertoo etsivänsä erityisesti sitä, miten maisemasta pystyisi hahmottamaan, missä ovat voineet olla muinaiset asuinpaikat.

Kotitalan historia on alkanut kiinnostaa yhä enemmän, ja hän haluaakin selvittää sitä niin pitkälle taaksepäin kuin mahdollista. Arkistoista hajatietoja saattaa löytää aina 1500-luvulle asti.

- En ole vielä oppinut lukemaan vanhoja tekstejä, kirkonkirjatkin ovat moneen kertaan ylivedettyjä. Niiden lukeminen vaatisi kokopäiväistä paneutumista!

Toisinaan Jaana kulkee tilan peltoja mukanaan lahjaksi saatu metallinpaljastin. Sen avulla on löytynyt mm. vanhoja rahoja.

Metallinpaljastimesta hänellä on hiukan syyllinen olo, vaikka hän käyttääkin sitä vain moneen kertaan käännettyillä vanhoilla viljelysmailla, joilta tuskin löytyisi mitään ilman apuvälineitä.

Löytymättä olisi jäänyt myös Jaanan mieleenpainunein muisto menneistä: pieni pala 1500-luvun rahasta.

- Vaivainen pieni metallinpala valtavalta pellolta! Arkeologia ei saa olla esineisiin keskittynyttä, mutta kyllä se oli mukava löytää.

Pieni multainen metalliliuska paljastui Kristian II:n aikaiseksi yhden sillingin rahaksi 1520-luvulta. Jaana on tyytyväinen, että pystyi kirjoista itse selvittämään saman, minä asiantuntija myöhemmin vahvisti todeksi. Se, että löytö tuli tutulta pellolta, lisää arvon moninkertaiseksi.

- On tosi ihana tunne, kun löytää jotain täläistä. Ensimmäiset tiedot tilasta ovat juuri

1500-luvulta, joten oli hienoa löytää jotain sellaista, joka ihan konkreettisesti liitti sen tuohon aikaan.

Pellot voisi käydä tutkimassa jokaisen käännön jälkeen uudestaan, mutta sopiva aika keväällä ennen oraiden kasvamista kuluu nopeasti.

- Naapurillakin olisi kymmeniä hehtaareja, häneltä varmaan saisi luvan... Jaana uskoo.

Muinaiskoruja

Työssä korujen parissa on syntynyt myös toinen linkki esihistoriaan. Yritys sai viime kesänä Turun ja Hämeen linnoin myyntiin oman muinaiskorusarjansa. Se perustuu vanhoihin korumalleihin, mutta vapaammin kuin alaa hallitsevat Kalevala-korut.

Korusarjan suunnitteli viitisen vuotta sitten Petra Tolonen, ja sitä valmistaa Kaarinassa toimiva Satu-koru.

- Se on pieni mallisto, mutta meistä tosi kaunis, sanoo Jaana.

Linnamyymälöillä on koruihin yksinmyyntioikeus. Jaana on iloinen niiden myönteisestä vastaanotosta ja näin avautuneista markkinoista. Varsinaiset korumyymälät olivat nihkeitä ottamaan niitä, kilpailija kun on kovin vahva.

Maastoon

Jaana on tyytyväinen siitä, että arkeologian harrastus Turussa on lähtenyt elpymään hiljaisen kauden jälkeen. Työväenopiston kurssi oli tervetullut, ja Jaana toivoo sille jatkoa. Kurssilla on voinut esittää myös omia toivomuksia.

Syksyn ensimmäiseen kokoontumiseen hän

meni hyvissä ajoin ja peläten, ettei osallistujia tulisi tarpeeksi. Ensin ei ollut ketään, mutta sitten alkoi tupa täyttyä. Mukaan lähti hyvin erilaisia ihmisiä erilaisista lähtökohdista.

Kevään maastoretkien Jaana toivoo auttavan jälleen lukemaan maiseman tunnusmerkkejä. Hän toivoo myös inventointikursssia, jolla pääsisi asiantuntevan ihmisen kanssa maastoon katsomaan, mikä on muinaisjäännös, mikä ei.

- Monet niistä ovat kovin näkymättömiä, tietää hän.

Myös arkeofyytteihin hän haluaisi tutustua paremmin. Niidenkin avulla kun voi tunnistaa kohteita luonnosta.

- Koko Suomen esihistoria kiinnostaa minua, mutta pronssi- ja rautakausi erityisesti.

Raija Herrala

Löytöjä kirjahyllystä

Muinaispuvuista monipuolisesti

Sinihameet kultavyöt. Suomalaisia muinaispukuja. Toim. Helena Luoma. Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry. ja Opintotoiminnan keskusliitto ry. Tampere 2003. 68 s. Kirjapaino Hermes Oy.

Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry. hyödynsi muinaispukujen saamaa presidentillistä auraa järjestämällä muinaispukuihin ja esihistorialliseen tekstiilimateriaaliin perustuvan näyttelyn syksyllä 2003. Näyttelyn oheismateriaalina syntyi myös kirjanen, joka monipuolisesti esittelee sen, mitä tällä hetkellä tiedetään viikinki- ja ristiretkiaikaisiin löytöihin perustuvista suomalaisista muinaispuvuista.

Kirja koostuu neljästä osiosta. Jaana Riikonen kirjoittaa arkeologisista tekstiililöydöistä ja Leena Tomanterä täsmentää syntyvää kuvaa omassa artikkelissaan Hämeen löytöjen perusteella. Helena Luoma esittelee olemassa olevat, ennallistetut muinaispuvut ja Leena Holst kertoo presidentin Euran puvun tarinan. Ikävää, ettei kirja esittele kirjoittajia, varsinkin kun on odotettavissa, että kirjan käyttäjiin tulee lukeutumaan ainakin kaksi käyttäjäryhmää, joista arkeologiasta kiinnostuneet tuntenevat Riikosen ja Tomanterän ja taas käsityön piirissä liikkuvat Luoman ja Holstin, mutta eivät päinvastoin.

Jaana Riikosen artikkeli perustuu osittain Turun yliopiston arkeologian laitoksella pidettyyn luentosarjaan. Se kattaa kirjasesta lähes puolet ja on tiedollisesti sen painavinta antia. Artikkelista käy havainnollisesti ilmi se, miten tapa koristella tekstiilit pronssispiraalein on säilyttänyt helposti häviävää materiaalia pukuennallistuksiin riittävästi. Pronssispiraalikoristelua käytettiin vain Suomessa ja Baltiassa. Sillä on korvattu muualla Euroopassa käytetyt kulta- ja hopealangoon kirjoitetut kankaat. Koristeiden säilyttävä vaikutus yhdessä osaavien tutkijoiden ja käsityön taitajien työn kanssa on mahdollistanut Euroopankin mittakaavassa merkittävät ennallistukset.

Nykyään muinaispuku pyritään tekemään mahdollisimman pitkäl-

le yhden haudan löytömaterialiin perustuen. Olennaista ennallistamisessa on perustella tehty valinnat. Riikonen antaa tästä erinomaisia esimerkkejä kertoessaan, miten aikaisemmin tehtyjä muinaispukuja on ”korjattu” vastaamaan paremmin nykyistä käsitystä muinaispuvusta.

Artikkelista saa hyvän käsityksen varhaisten kaivausten tekstiililöydöistä ja niiden ja niihin liittyvän oheismateriaalin tutkimisesta. Työssä hyödynnetään nykyään monia laboratiivisia ja luonnontieteellisiä menetelmiä. Riikonen jatkaa parhaillaankin apurahan turvin Kaarinan Kirkkomäen kaivauksen yhteydessä kipsattujen ja pakastettujen tekstiililöytöjen tutkimista.

Havainnolliset valokuvat ja piirroksot tutustuttavat lukijan muinaisiin työmenetelmiin, -välineisiin ja raaka-aineisiin. Prosessi käydään lyhyesti läpi aina langan kehräyksestä, kankaan pystyvuilla tapahtuneen kudonnan kautta sen viimeistelyyn erilaisin nauhoihin ja pronssikoristeihin. Mielenkiintoisia ovat myös löydöt, jotka todistavat osan aineistosta, esim. spiraalikoristeista, ”massatuotantoon” perustuvaksi tuontitavaraksi.

Suomessa on tuotettu muinaispukuja koko 1900-luvun ajan. Jo 1800-luvun puolella kaivauslöydöt innostivat hahmottelemaan pukuja piirroksin. Aino-puku tehtiin alkujaan rooliasuksi, mutta siirtyi siitä juhlaaateeksi, jota tuotettiin kulloisenkin käyttäjän tarpeiden mukaan vapaasti muunnellen. Se tulkitaan nykyään fantasiavaatteeksi. Paremmiin muinaispukujen maailmassa olivat kiinni näyttelypuviksi suunnitellut Perniön ja Kaukolan puvut ja juhlapuvuiksi suunnitellut Tuukkalan ja Muinais-Karjalan puvut.

Perusteellisemmin artikkelissa käydään läpi 1980-luvun uuden aallon muinaispuvut: Euran, Maarian Saramäen, Maskun, Kaarinan ja Mikkelin seudun puvut. Ne kaikki perustuvat pääasiassa yhden haudan löytöihin ja niiden ennallistuksen yhteydessä tehty valinnat on pyritty perustelemaan tieteellisesti. Laajimman esittelyn saa Kaarinan puku, joka on artikkelin kirjoittajalle tutuin. Euran muinaispukua on julkaisussa selostettu melko suppeasti, koska sen tekoprosessista on olemassa erillinen julkaisu.

Tomanterän artikkeli käsittelee Hämeen tekstiililöytöjä nostaten esille ne piirteet, joissa löydöt poikkeavat lounaisen Suomen ja Karjalan

laajemmista löytökokonaisuuksista. Tampereen Vilusenharjun esitellyt löydöt antavat aiheen olettaa, että jos kaivauspaikka olisi voitu tutkia kokonaisuudessaan nykyaikaisin menetelmin, hämäläisen muinaispuvun ennallistus saattaisi poiketa melkoisestikin muista muinaispuvuista. Valitettavasti talteen saatu materiaali on niin fragmentaarista, ettei ennallistaminen sen perusteella ole mahdollista. Silkki, hopealangoon kirjottu nauha ja tuontiverka ovat kuitenkin omiaan kiihottamaan mielikuvitusta.

Muinaispukujen esittely perustuu yhtenäisiin Pyynikin harjulla otettuihin kuviin ja muodostaa eheän kokonaisuuden. Suhteessa käytettävissä olevaan tilaan on nostettu esille riittävästi mielenkiintoisia yksityiskohtia. Huomion kiinnittäminen kenkiin esittelykuviin saa toivottavasti aikaan saman ilmiön myös muinaispukujen käytössä.

Presidentti Tarja Halosen pukeutumistekoa on selostettu sekä puvun laadinnan kuvauksella, lehdistökommenteilla että pilapiirroksilla.

Kirjan päättävä alan sanasto olisi voinut olla laajempikin varsinkin ajatellen kirjan kahtalaista käyttäjäkuntaa: arkeologeja ja käsityöläisiä, joiden sanastot eivät ole kovinkaan yhtenevät.

Eeva Rintama

VALLIS GRATIAE 1443-1648

Vallis Gratiae 1443-1648 - Arkeologisia tutkimuksia Naantalissa. Toimittajat Kari Uotila, Hannele Lehtonen, Carita Tulkki. Kåkenhus-kirjat nro 1. Turku 2003. 128 s.

Historiasta kiinnostuneille matkailijoille Naantalissa vierailu kesällä 2002 tarjosi kiinnostavan mahdollisuuden saada tietoa 1600-luvun kadonneesta kaupungista. Arkeologiset kaivaukset kun suoritettiin keskellä kaupunkia parhaana turistikautena.

Näistä ja muutamaa vuotta aikaisemmin Naantalin kirkossa suoritettujen tutkimusten tuloksista on nyt julkaistu kaksikielinen kirja.

Tekijöidensä mukaan kirjan teemana on kertoa uusimpien tutkimustulosten pohjalta niin Naantalin birgittalaisluostarin kuin sen vieheen syntyneen kaupungin elämästä 1400-1600 -luvulla.

Luostarin perustamista ja sen sadan vuoden toiminnasta kirja antaa aikaisempaa tarkempaa tietoa, jota piirroksia ja valokuvat täydentävät. Myös luostarin puutarhassa voi vierailla Terttu Lempiäisen tutkimusten myötä.

Kesän 2002 kaivaukset toivat esiin 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa kaupungissa eläneiden raatimies Vilppu Jaakonpojan ja porvari Alli-Matin talojen jäänteet. Siitä harrastiko Alli-Matti tupakan tupruttelua voi saada vastauksen kirjasta. Myös talojen esineistöä löytöaineisto antaa yhtenäisen ja kiinnostavan kokonaiskuvan, jota havainnollistetaan tietokonemallinnuksilla.

Kari Uotila omistaa kirjan ”erityisesti kaikille niille kuumien kesäpäivien turisteille, jotka lapsineen tai lapsenlapsineen matkasivat kohti Naantalin Muumimaailmaa, mutta jaksoivat silti kertoa lapsille kuinka tärkeää työtä menneisyyden tutkimus on.”

Kirjaa on myytävänä Naantalin kaupungin palvelupisteissä ja Aboa Vetus-museossa.

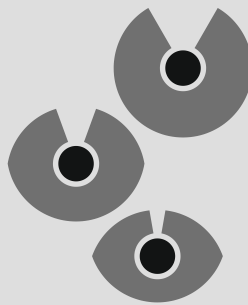
Markku Lemmetti

TYÖTÄ PERINNEMAISEMIEHIN HYVÄKSI

Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry.

Martinkatu 5, 20810 Turku
Puh. 02-2355255, fax 02-2355244
Email: slturku@netti.fi
<http://www.sll.fi/piirit/varsinais-suomi/>

RAISION
MUSEO-
JA
KULTTUURI-
KESKUS

harkko

Nallinkatu 2, 21200 Raisio
p. (02) 434 3381
www.raisio.fi/harkko
Pääsyliput 3 E / 80 snt

Avoinna 1.9. - 31.5
ti 12 - 16

ke 12 -19, to-pe 12-16
la-su 12 -15, ma suljettu

Avoinna 1.6. - 31.8.

ti-pe 10 -18
la-su 12 -17
ma suljettu

TAIDEMUSEO

Ajankohtaisia vaihtuvia näyttelyitä.

ARKEOLOGINEN OSASTO

Esillä rautakauden löydöksiä
Raision alueelta.

TEATTERI

Teatteritilassa esiintyvät
Raision teatteri ja Raision
lapsi- ja nuorisoteatteri.

KUKKARKOSKEN KOSKETTAVA KIVIKAUSI

Liedon Kukkarkosken laajalta muinaisjäännösalueelta tunnetaan kaksi kivistä asuinpaikkaa sekä kivistä kalmistoalue, josta on tutkittu kaksitoista hautaa. Asuinpaikat sijaitsevat Aurajoen itärannalla noin 300 metrin päässä toisistaan, samalla jokeen viettävällä mäki-alueella. Kukkarkoski I:n asuinpaikka sijaitsee nykyistä Lauri Nautelan museota vastapäätä lounaaseen ja länteen laskevas-
sa joenrinteessä. Kukkarkoski II:n asuinpaikka sijaitsee edellisestä noin 300 metriä kaakkoon.

Kukkarkosken löydöt kertovat varsin pitkäaikaisesta asutuksesta. Asuinpaikoista vanhempi Kukkarkoski II on ns. Jäkärän tyyppin keramiikan ja löytökorkeuden perusteella ajoitettu vuosiin 3500-3000 eKr. Kukkarkoski I:n keramiikka-aineisto koostuu pääosin tyypillisestä kampakeramiikasta, joka ajoittuu vuosiin 3300-2800 eKr. Lisäksi Kukkarkoskelta tunnetaan yksi nuorakeramiinen hauta, joka ajoittuu aikaan noin 2500-2000 eKr.

Kukkarkosken kalmisto sijaitsee aivan asuinpaikan tuntumassa, sen yläpuolisessa rinteessä. Kampakeramiiset haudat ovat asuinpaikkahautoja, mikä osoittaa, etteivät kivikauden ihmiset ilmeisesti ainakaan pelänneet vainajiaan.

Kukkarkoskella on tähän mennessä tutkittu 12 kivistä haudattua. Kaivauksissa haudaukset erottuivat maassa punaisina pitkänomaisina läiskinä. Haudoissa ei ole mitään maanpäällisiä merkkejä, mutta aikoinaan ne ovat mahdollisesti olleet jotenkin merkittäviä, koska haudaukset eivät juurikaan leikkaa toisiaan. Hautojen läheisyydestä löydettiin myös liesikiveksiä, jotka on ilmeisesti rakennettu haudauksen yhteydessä seremonioita varten.

Pii- ja liuske-esineiden ohella meripihkorut muodostavat Kukkarkosken kalmiston huomattavimman löytöaineiston. Kaikkiaan haudoista on saatu talteen 143 ehjää tai katkelmallista korua. Korut olivat löydettyinä huonossa kunnossa, rapautuneita ja paikalleen rikkoutuneita. Korujen muotovalikoima on kuitenkin monipuolinen, erikoisin on "Liedon äijäksi" ristitty riipus, johon on kaiverrettu ihmiskasvot.

Kuva Nautelankoski-säätiö /LV

Tyypillisen kampakeramiikan aikana Suomi kuului laajaan koillis-eurooppalaiseen kulttuuripiiriin, jossa yhdistävänä tekijänä oli keramiikka. Kampakeramiisten astioiden muoto on jokseenkin yhdenmukainen, ne ovat pyöreä- tai suippopohjaisia ja muistuttavat katkaistua munankuorta. Yhteistä kaikille on leimakoristelu, joka peittää astian kokon pinnan pohjasta suulle.

Astioiden koko vaihtelee suuresti. Kukkarkosken löytöjen perusteella on pystytty ennallistamaan kolme saviastiaa, joista kookkaimman ruukun korkeus on 47 cm, suun halkaisija 54 cm ja tilavuus 72 litraa. Hylkeenrasva lie-
nee ollut eräs tärkeimmistä tuotteista, jota keitettiin ja säilytettiin saviastioissa.

Haudalöytöjen lisäksi Kukkarkoskelta tunnetaan jonkin verran arjen työvälineistöä, kuten kirveiden ja talttojen katkelmia. Kirveen terä on voitu upottaa varren päähän tehtyyn reikään tai sitoa varren päähän jätettyyn oksantynkään. Kaapimia on käytetty nahkojen, puun ja luun muokkauksessa. Suomessa kaapimia valmistettiin useimmiten kvartsista, mutta Kukkarkoskella myös pii on ollut yleinen raaka-aine.

Myöhäiskampakeramiisena aikana Suo-

men etelä- ja lounaisosiin levisi uusi vasarankirves- eli nuorakeramiinen kulttuuri. Kukkarkoskeltakin tunnetaan nuorakeramiinen astia haudalöytönä. Nuorakeramiikka on saanut nimensä naruilla tehdyistä vaakasuorista painanteista. Erikoisuutena Kukkarkosken haudalöydössä on nuorapainannevyöhykkeen alapuolelle sijoitettu pisarakoristelu. Kukkarkosken aineistossa tutkijoita on erityisesti kiinnostanut se seikka, että kalmistoon on eri aikoina haudattu kahden esihistoriallisen kulttuurin vainajia.

Lauri Nautelan perusnäyttely Kivikauden pyyntimiehen jäljillä esittelee ihmisen elämää ja sopeutumista ympäristöönsä noin 5000 vuotta sitten. Näyttely pohjautuu Kukkarkoskella 1970-luvulla toteutettuihin kaivauksiin. Opetusministeriön rahoittama näkövammaisille suunnattu näyttely Kukkarkosken koskettava kivikausi tuo kivikauden käsien ulottuville.

Leena Viskari

Turun maakuntamuseon ystävät - Åbo landskapsmusei vänner ry

TOIMINTAA KEVÄÄLLÄ 2004

La 14.2. klo 12.00 Museotoimenjohtaja Juhani Kostet on kutsunut meidät Turun linnaan Ystävänpäivän tapaamiseen. Kuunnellaan, keskustellaan, kahvitellaan! Tilaisuuden jälkeen Seija Väärä esittelee meille Pietari Brahe -näyttelyn. Ilmoittaudu 12.2. mennessä Ullalle!

Ti 2.3. klo 18.00 kokoontuvat renessanssi- tai keskiaikaisen puvun hankkimisesta kiinnostuneet Käsityöläismuseon kokoustilassa, Vartiovuorenk.6 (lähin portti Sirkkalankadun suunnasta) osoite MUUT-TUNUT. Asiantuntijana Minna Tättäläinen Räätilin Kultaisista saksista.

KEVÄTKOKOUS lauantaina 20.3.04 klo 11.00 alkaen TURUSSA os. Vartiovuorenkatu 6. Uusi päivä ja osoite!

Kokouskahvin lomassa kuulemme Solveig Sjöberg-Pietarisen kerontaa Käsityöläismuseon ohjelmasta tälle vuodelle. Istutammeko taimia yhdessä kesällä? Tuovatko Turun 775-vuotisjuhlat muita talokotilanteita ystäville?

La 24.4. klo 8.30 lähtö linja-autoasemalta Turusta TAMPEREELLE museokierrokselle, alkuun vaikkapa Vapriikki ja Vakoilumuseo, tarkempi ohjelma selville kevään myötä. Ilmoittautumiset Ullalle 15.4. mennessä.

Huhtikuussa voi tiedustella mahtuuko mukaan Ritariklubin retkelle RAASEPORIIN la 8.5. Varmimmin Seija Väärän tavoittaa puhelinaikana tiistaisin klo 12.00-14.00 numerosta 2620221.

KESÄLLÄ SUOMENLINNA ja kukkivat sireenipensaat odottavat meitä la 12.6.!

Turun maakuntamuseon uusi kausikortti sopii usein museossa käymälle. Se on erinomainen lahjaidea! Kortti on voimassa yhden vuoden ja siihen voi ladata sisäänpääsyt seuraavasti: Turun linna 12 (25), Käsityöläismuseo 8, (15), Kuralan Kylämäki 8 (15), Biologinen museo 6 (12), Apteekkimuseo 6 (12), perhekortin hinta tuo suluissa mainittu.

Silti jäsenkortti on syytä ottaa aina mukaan jos haluaa hyödyntää alennuksen ostoksistaan ko. museomyymälöissä! Yli viiden euron ostoksesta saa 15 % alennusta. Erikoisalennus koskee mm. teosta Turun Kaakelitehtaan kakluunit: Linnan myymälässä normaalihinta on 41,60 ja ystävähinta jäsenkortin esittäville 29,10 euroa. Lauantaina 14.2.04 linnan Ystävänpäivän tapaamisen yhteydessä on mahdollista saada tekijän, Helena Soiri-Snellmanin nimikirjoitus kirjaan!

Haluatko sisällysluettelon ABOA-kirjoillesi? Kysy Ullalta.

Avunpyyntö taiteilijoille: Ole kiltti ja suunnittele yhdistyksen käyttöön (lue myyntiin) onnitteluadressi! Työvaliokunta odottaa ehdotuksia 30.10.04 mennessä! Idearikkaita aamuja!

Aurinkoisin talviterveisin!

UllaSalonen@hotmail.com

Puh. 040-7022169

Arkeologiakeskus Untamalassa keväällä ja kesällä 2004

Tulossa mm:

Helmi-maaliskuussa Muinaisuus ja matkailu -seminaari, teollinen Untamala -seminaari sekä Muinaisjäännösten hoitokurssi

16.-20.2. Keramiikka- ja primitiiviasekurssit nuorille

15.4.-15.9. Vakka-Suomen roomalaisajasta kertova näyttely

18.-20.6. Avoimet ovet Laitilan Munamarkkinoiden aikaan

29.6. Pietarinpäivän yleisöluento

3.-4.7. Pietarinpäivän markkinat Untamalassa

26.7.-6.8. Yleisökaivaus

ja

28.8.-3.9. Tapahtumaviikko Muinaistulien yöstä Arkeologian päiviin

Lisätietoja: www.nba.fi, seuraava ArkeologiaNyt! -lehti sekä Arkeologiakeskus Untamala, puh: (02) 853 400 tai email: untamala@nba.fi

Arkeologian opintoja Turun suomenkielisellä työväenopistolla

Arkeologiaa harrastajalle

Luostarivuoren koulu, lk. 14

27 t / 24 €

Sari Mäntylä arkeologi

ke 18.00 – 20.15

14.1. – 17.3.2004

Kursilla jatketaan perehtymistä Suomen esihistoriaan ja arkeologiseen tutkimukseen syventäen syksyllä opittuja asioita.

Ohjelmaan sisältyy eri periodeja ja tutkimuskysymyksiä käsitteleviä teemaluentoja sekä tutustumiskäyntejä. Keväällä tehdään maastoretki lounaissuomalaisille muinaisjäännöksille. Tarkempi ohjelma jaetaan luennolla. Syksyn kurssin suorittamista ei edellytetä, vaan kaikki arkeologiasta kiinnostuneet, niin vasta-alkajat, kuin jo arkeologiaa aiemmin harrastaneet, ovat tervetulleita.

Vapaana olevista paikoista voi tiedustella Sari Mäntylä 050-544 0432.

Tilaa

Arkeologia NYT!

Voit tilata Arkeologia NYT! -lehden maksamalla 10 euroa Arkeologian jaoston pankkitilille 226718-125967. Merkitse AINA VASTAANOTTAJAN NIMI JA OSOITE pankkisiirtolomakkeen tiedonanto-osaan tai tietokoneellia maksettaessa vastaavaan paikkaan.

Tilausmaksulla saat vuosikerran 2004 eli neljä seuraavaa numeroa.

Turun maakuntamuseon ystävät ry:n jäsenille lehti postitetaan jatkossakin jäsenetuna.

Arkeologia NYT! -lehden seuraava numero ilmestyy erikoisnumerona, joka tehdään yhdessä Päijät-Hämeen tutkimusseuran ja Jyväskylän seudun arkeologian harrastajien kanssa.

Seijan tilinumero Mottagerens kontonummer	226718 - 125967	TILISIIRTO GIRERING		
Seija Mottagare	Arkeologian jaosto	Arkeologia NYT! 2004 tai 4 numeroa		
Maksaja Betalare		Tilaaaja: Postiosoite:		
Allekirjoitus Underskrift		Virtanen Ref.nr		
Tilitä nro Fr konto nr		Eräpäivä Förf dag		EUR 10,00